

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 07.04.1998
KOM(1998) 212 slutlig

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL RÅDET OCH EUROPAPARLAMENTET

om avregleringen av energimarknaderna

Innehåll

- **Inledning**
- **Kommissionens mål**
- **Hinder för den inre energimarknaden – skälen till avreglering**
- **Kommissionens uppfattning**
- **Den första fasen: Direktivet om öppenhet beträffande prissättning och transiteringsdirektivet**
- **Den andra fasen: Kolvätedirektivet**
- **Den tredje fasen: Kommissionens förslag till direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas**
- **Direktiv 96/92/EG**
- **Läget i medlemsstaterna:**
 - **Sammanfattning**
 - **Översikt per land**
- **Gemensam ståndpunkt om naturgas**
- **Slutsats – Är framstegen tillräckliga?**
- **Kompletterande och uppföljande åtgärder**

Kommissionens mål

Kommissionens viktigaste mål avseende utvecklingen av den inre energimarknaden har varit att uppnå en bättre integration av de nationella energimarknaderna för att förbättra försörjningstryggheten, sänka kostnaderna och öka konkurrenskraften. En gemenskapsomfattande marknad utan inre gränser ger en flexiblere och mer diversifierad energiförsörjning och bidrar därför till en högre grad av försörjningstrygghet för gemenskapen som helhet. Mer konkurrens inom energisektorn leder också till en effektivare energiindustri inom EU och därmed bättre konkurrenskraft. Konkurrensen leder också till sänkta priser för energikonsumenter, vilket hjälper dem att få en konkurrensfördel i sin produktion. Den gemensamma marknaden har bidragit till tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning. För Europeiska gemenskapen är frågan därför inte huruvida det är nödvändigt att förverkliga en inre energimarknad utan hur den kan förverkligas så effektivt som möjligt.

Hinder för den inre energimarknaden – skälen till avreglering

Det finns fortfarande betydande hinder för den gränsöverskridande handeln med el och gas, och i vissa fall till och med inom de nationella gränserna. Dessa barriärer är resultatet av exklusiva rättigheter som har beviljats de nationella statliga företagen inom dessa två områden. Det är värt att notera att de europeiska el- och gaspriserna i genomsnitt är 40 % högre än i Förenta staterna. För vissa industrigrenar är energipriset en avgörande faktor som utgör en mycket hög procentandel av produktionskostnaderna. Uppdelningen av energimarknaderna i isolerade områden skadar den europeiska industrins konkurrenskraft på världsmarknaderna. När handelshindren avlägsnas inom gemenskapen kan el- och gasanvändarna dra nytta av fördelarna från en mer konkurrensutsatt marknad inklusive valfrihet och mindre prisskillnader mellan medlemsstaterna. Kommissionen har därför fokuserat på de el- och gassektorer där överföringen och distributionen är beroende av en speciell nätinfrastuktur. De viktigaste målen för en inre el- och gasmarknad har varit

- att förbättra försörjningstryggheten genom att progressivt öppna el- och gasmarknaderna,
- att garantera fri rörlighet för gas och el inom och mellan medlemsstaterna för att möta efterfrågan,
- att förbättra konkurrenskraften genom att ge gas- och elanvändarna möjligheten att utnyttja fördelarna med en mer konkurrensutsatt energimarknad, vilket är nödvändigt för de energiindustrier som konkurrerar på världsmarknaderna, eftersom energin är en betydande del av den ekonomiska verksamheten.

Kommissionens uppfattning

Kommissionen har baserat sina lagstiftningsförslag för den inre energimarknaden på följande principer:

- För det första att införlivandet måste ske progressivt för att energiindustrin skall få tillräckligt med tid för att anpassa sig till den nya miljön på ett flexibelt sätt.

- För det andra att gemenskapen inte bör påtvinga medlemsstaterna ett stelt system, utan ge dem en ram som de kan agera inom på det sätt som bäst passar de nationella behoven.
- För det tredje att man bör undvika att ha för många bestämmelser.
- För det fjärde att kommissionens uppfattning grundar sig på artikel 100a i fördraget, som kräver avtal mellan medlemsstaterna efter att en politisk dialog har förts med rådet, Europaparlamentet och Ekonomiska och sociala kommittén.

Den första fasen: Direktiven om öppenhet beträffande prissättning och transiteringsdirektivet

Direktivet om öppenhet beträffande prissättningen (rådets direktiv 90/377/EEG) antogs den 29 juni 1990. I direktivet läggs ett gemenskapsförfarande fram för att främja öppenheten beträffande prissättningen på gas och el levererad till industriella slutanvändare. Enligt direktivet skall de statliga el- och gasföretagen två gånger om året lämna in tarifferna för alla konsumentkategorier till gemenskapens statistikkontor. De hittills offentliggjorda siffrorna visar stora skillnader i de villkor som gäller för el- och gasleverans till industriella slutanvändare i de olika medlemsstaterna och till och med inom samma land, vilket är resultatet av de stängda marknaderna.

Direktiven om transitering av elektricitet (rådets direktiv om transitering av elektricitet genom kraftledningsnät 90/547/EEG av den 29 oktober 1990) och gas (rådets direktiv om transitering av naturgas genom ledningsnät 91/296/EEG av den 31 maj 1991), är avsedda att maximera och underlätta överföringen av el och gas mellan länder som inte är grannar. Trots dessa framsteg måste dock konstateras att denna handel bara har varit möjlig mellan monopolistiska nät och statliga företag, och inte mellan konsument i en medlemsstat och producenter i en annan.

Den andra fasen: Kolvätedirektivet

Europaparlamentets och rådets direktiv om villkoren för beviljande och utnyttjande av tillstånd för prospektering efter samt undersökning och utvinning av kolväten (94/22/EG) antogs den 30 maj 1994. Till skillnad från eldirektivet som avreglerar både produktion och leverans är gasförslaget (se nedan) begränsat till verksamhet kring lagring, transport och distribution av naturgas. Kolvätedirektivet omfattar den kompletterande verksamhet som gäller gas- och oljeproduktion. I direktivet föreskrivs att medlemsstaterna måste ge alla EU-företag lika och icke-diskriminerande tillträde till prospektering, utvinning och produktion av olja och naturgas inom EU och EES-området.

Den tredje fasen: Kommissionens förslag till direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas

Kommissionens ursprungliga förslag angående avregleringen av både gas och el lades fram den 21 februari 1992 (KOM(91)0548 slutlig). Direktiv 96/92/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för el antogs den 19 december 1996 efter en lång och intensiv debatt. Ett år efter att eldirektivet hade antagits, den 8 december, nådde rådet en överenskommelse om en gemensam standpunkt i fråga om naturgasförslaget. Dessa händelser avspeglar medlemsstaternas äkta önskan att tillsammans upprätta en inre energimarknad.

Direktiv 96/92/EG

Ett stort framsteg gjordes när ministerrådet den 19 december 1996 antog direktivet om gemensamma regler för den inre marknaden för el. Direktivet trädde i kraft den 19 februari 1997. Eldirektivet påverkar marknaden inom följande delområden: produktion, distribution-överföring, konsumtion och nättillträde.

Produktion

När det gäller att erhålla ny produktionskapacitet kan medlemsstaterna välja mellan två alternativa förfaringsätt. De kan välja att följa tillståndsförfarandet eller anbudsförfarandet. Vilket förfarande de än väljer måste förfarandet grunda sig på objektiva, öppna och icke-diskriminerande kriterier och måste resultera i en direkt jämförbar öppning av marknaderna. Anbudsförfarandet medger central planering: ett centralt organ uppskattar behovet av ny kapacitet och den erforderliga kapaciteten fördelas genom ett anbudsförfarande. En helt oberoende myndighet organiserar och fattar beslut om anbudet. Enligt tillståndsförfarandet kan vem som helst när som helst bygga och driva elproduktionsanläggningar förutsatt att de kriterier som medlemsstaterna har definierat för beviljandet av tillstånd uppfylls. I detta fall förekommer ingen central planering eftersom den kapacitet som krävs för att möta behovet överlämnas åt marknaden. Dessa två alternativ ger företagen möjlighet att bygga och driva ny produktionskapacitet på en ny marknad var som helst inom Europeiska unionen. Vissa typer av producenter skall kunna få tillstånd genom båda förfarandena (egenproducenter och oberoende producenter).

Överföring – distribution

Medlemsstaterna skall utse, eller kräva att företag som äger egna överförings- och distributionssystem utser, en systemansvarig med ansvar för driften, för underhåll och för utveckling av överförings- och distributionssystemen inom ett visst område.

Den systemansvarige för överföringssystemet har ansvaret för produktionsanläggningarnas inmatningsordning inom sitt område. Kriterierna för inmatningsordningen måste vara objektiva, öppna och icke-diskriminerande. I direktivet föreskrivs som ett undantag till denna grundregel en mekanism för gynnsam behandling av elektricitet från följande källor:

- Föryrbara energikällor: en medlemsstat kan ålägga den systemansvarige att, då denne avgör inmatningsordningen mellan produktionsanläggningar, prioritera anläggningar som använder förnybara energikällor eller avfall eller producerar el i anläggningar för kombinerad el- och värmeproduktion.
- Inhemska energikällor: prioritet vid avgörande av inmatningsordningen kan också ges åt elektricitet som produceras med inhemskt bränsle, men endast upp till 15 %.

Konsumtion

På konsumentens sida kommer elmarknaden att öppnas för konkurrens gradvis över en period på sex år. Det första steget tas i februari 1999, det andra steget i februari 2000 och det tredje steget i februari 2003. Vid det första steget skall öppningen motsvara i genomsnitt minst 25,37 % av gemenskapens elmarknad, beräknat som den andel av totalkonsumtionen som konsumeras av slutförbrukare med en årlig konsumtion över 40 GWh. I ett andra steg sänks denna tröskel till 20 GWh, vilket representerar en öppning på 28 % i genomsnitt av gemenskapens elmarknad och vid

det tredje steget sänks tröskeln till 9 GWh, vilket motsvarar en öppning på i genomsnitt 33 % av gemenskapens elmarknad. Samtliga medlemsstater måste öppna marknaden till minst denna andel men en mer omfattande öppning är inte utesluten. Medlemsstaterna fastställer – under kommissionens överinseende – vilka kunder som är berättigade att delta i marknadsöppningen, även om två kategorier kommer att inkluderas automatiskt: slutförbrukare med mycket stor konsumtion (över 100 GWh) och distributörer för den mängd el som konsumeras, inom deras distributionssystem, av dem bland deras kunder som har angivits som berättigade.

Nätillträde

Alla producenter och alla berättigade kunder kommer att kunna sluta direkta avtal med varandra för leverans av elektricitet och för att få nätillträde under objektiva och icke-diskriminerande villkor. Medlemsstaterna kan välja mellan tre alternativa förfaranden för att uppfylla detta:

- Förhandlat tredje mans tillträde: elproducenter och elkonsumenter avtalar direkt med varandra angående leverans av elektricitet men de förhandlar om nätillträde med nätoperatören när det gäller transporttariffer eller andra villkor. Systemoperatörerna måste offentliggöra riktpriiser för användningen av överförings- och distributionssystemet.
- Reglerat tredje mans tillträde: elproducenter och elkonsumenter avtalar direkt med varandra angående leverans av elektricitet men de berättigade kunderna har rätt till nätillträde på grundval av offentliggjorda tariffer.
- Ensamköpare: elproducenter och elkonsumenter avtalar direkt med varandra angående leverans av elektricitet. Elpriset i ett sådant avtal är strikt konfidentiellt. Inom ett system där ensamköparen har återköpsskyldighet är ensamköparen skyldig att köpa den elektricitet som avtalats med en berättigad kund från en producent till ett pris som är en funktion av det försäljningspris som erbjuds av ensamköparen till den berättigade kunden minus en icke-diskriminerande överföringstariff för användningen av nätet. Den ekonomiska fördelen för den berättigade kunden är differensen mellan det pris till vilket kunden normalt skulle köpa elektricitet från ensamköparen och det elektricitetspris till vilket kunden har avtalat att köpa elektricitet från en annan producent, minus överföringskostnaden. Inom ett system där ensamköparen inte har återköpsskyldighet fungerar systemet på samma sätt som det ovan beskrivna reglerade eller förhandlade tillträdet för tredje man.

Direktlinjer

Utöver möjligheten till nätillträde för att kunna leverera den elektricitet som har avtalats mellan berättigade kunder och leverantörer har elproducenter och elleverantörer rätt att försörja sina egna anläggningar, dotterbolag och berättigade kunder genom direktlinjer. Medlemsstaterna fastställer kriterierna för beviljandet av tillstånd för konstruktion av direktlinjer och dessa kriterier måste vara objektiva och icke-diskriminerande.

Skyldighet att erbjuda allmännyttiga tjänster

Varje medlemsstat fastställer själv skyldigheterna i fråga om allmännyttiga tjänster. Genom direktivet upprättas en mekanism som ger medlemsstaterna möjlighet att vidta lämpliga åtgärder i detta hänseende. Dessa skyldigheter skall fastställas av medlemsstaterna individuellt inom en gemenskapsram enligt direktivets bestämmelser. Medlemsstaterna skall definiera dessa skyldigheter, som måste vara objektiva, öppna, icke-diskriminerande, kontrollerbara och offentliga. De skall ingå i en av de fem gemenskapskategorierna: försörjningstrygghet, regelbundenhet, kvalitet och pris på leveranser samt miljöskydd. Skyldigheterna måste anmälas till kommissionen för kontroll av att de uppfyller gemenskapens lagstiftning. Dessutom är skyldigheterna i fråga om allmännyttiga tjänster ingen oinskränkt fullmakt. Enligt artikel 90 i fördraget skall företag som anförtrotts att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse eller som har karaktären av fiskala monopol vara underkastade reglerna i fördraget, särskilt konkurrensreglerna, i den mån tillämpningen av dessa regler inte hindrar att de särskilda uppgifter som tilldelats dem fullgörs. Följaktligen bör medlemsstaterna garantera att de skyldigheter som de ålägger elektricitetsföretag står i proportion till de aktuella målen. Denna mekanism som direktivet innebär ger medlemsstaterna möjlighet att balansera konkurrens med behovet att främja vissa allmännyttiga tjänster där detta anses vara nödvändigt med tanke på det allmänna intresset, allt inom gemenskapens ram i linje med fördraget och kommissionens meddelande om tjänster i allmänhetens intresse i Europa (KOM(96) 443 slutlig).

Övergångsordningar

Enligt artikel 24 i eldirektivet hade medlemsstaterna möjlighet att ansöka om en övergångsordning till och med den 20 februari 1998. Övergångsordningar är begränsade tidsmässigt och gör det möjligt att vidta olika åtgärder till stöd för de åtaganden som har gjorts innan direktivet träder i kraft och som inte kunde fullgöras på grund av att marknaden öppnas. Som exempel kan man ta ett avtal om minsta fakturerad konsumtion ("*take-or-pay*") mellan en producent och en distributör. Producenten investerade i ett kraftverk på grundval av ett försäljningskontrakt med distributören. Distributören, å sin sida, förlitade sig på försäljning till sina fasta kunder. När konsumenterna kan börja välja leverantör kan det antingen leda till att distributören blir trängd genom konkurrens eller att producenten förlorar sina investeringar. På vissa villkor och efter noggrann undersökning av varje enskilt fall kan kommissionen därför godkänna stödordningar som medlemsstaterna föreslår. Detta innebär en flexibel möjlighet att hantera särskilda problem för en medlemsstats elindustri utan att det påverkar tidsplanen för genomförandet av eldirektivet och de optimala strukturval som varje medlemsstat måste göra för att förbereda sig för den gemensamma elmarknaden. Följande tolv medlemsstater har ansökt om en sådan övergångsordning: Belgien, Danmark, Frankrike, Förenade kungariket, Grekland, Irland, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland och Österrike. Kommissionen kommer att behöva samla in en stor mängd ytterligare upplysningar för att kunna förbereda beslut i varje fall. Detta förfarande kommer att ta åtskilliga månader, men bör vara avslutat före den dag då direktivet träder i kraft i de flesta medlemsstaterna; den 20 februari 1999.

Läget i medlemsstaterna Sammanfattning

Elmarknaden kommer att öppnas för konkurrens genom ett gradvis öppnande av marknaden över en sexårsperiod. Öppnandet kommer till en början att täcka cirka en fjärdedel av marknaden och skall till slut resultera i att en tredjedel av totalmarknaden på 45 miljarder ecu är avreglerad. Det är värt att notera att en klar majoritet av medlemsstaterna i själva verket kommer att gå längre än den minsta öppningsgrad som bestäms i direktivet. I Nederländerna kommer 32 % av konsumenterna att vara berättigade 1998 och alla konsumenter 2008. I Sverige är alla konsumenter berättigade sedan den 1.1.1996. I Förenade kungariket innebär den nuvarande tröskeln en öppning på 42 % av marknaden och enligt planerna skall marknaden ha öppnats helt i slutet av 1998. I Finland är avsikten att få en helt öppen marknad under 1998. I Tyskland kommer alla slutkunder och distributörer att vara berättigade. I Danmark kommer nästan 90 % av marknaden att vara öppen för konkurrens. Spanien kommer att gå längre och i snabbare takt än direktivet förutsätter. De flesta av de återstående medlemsstaterna kommer att delge sina avsikter inom en snar framtid. Det är därför uppenbart, även enligt de mest konservativa uppfattningarna, att minst 60 % av efterfrågan på el i EU kommer att vara avreglerad senast i slutet av 1999. Detta understryker det faktum att behovet av en avreglerad inre elmarknad erkänns i vida kretsar, trots den långa debatt som har förts sedan kommissionen först kom ut med sitt förslag till direktiv.

Översikt per land

Österrike

Elsystemets struktur: Vart och ett av landets nio Länder har ett eget elföretag. Dessa regionala företag äger distributionsnätet för låg- och medelspänning och har monopol på elförsörjningen i sin region. Största delen av elproduktionen ombesörjs av åtta produktionsföretag som till minst 50 % ägs av Verbundgesellschaft (det nationella nätföretaget). Företaget äger också högspänningsnätet på 380 kV och största delen av högspänningsnätet på 220 kV med undantag av TIWAG- och VKW-näten (de regionala företag som erkänns som nätoperatörer enligt transiteringsdirektivet).

Aktuell avregleringssituation: Det första lagförslaget har lagts fram av ministeriet och skall enligt planerna överlämnas till parlamentet i mars 1998. **Produktion:** Tillståndsförfarandet. **Nättillträde:** Ensamköpare med återköpskyldighet med begränsade undantag. **Berättigade konsumenter:** Tröskel som för närvarande diskuteras: 40 GWh, som representerar 27 %. Dessutom planerar man att inbegripa även distributörerna, vilket skulle innebära att marknaden öppnas i väsentligt större utsträckning.

Belgien

Elsystemets struktur: 94 % av den inhemska elektriciteten produceras av Electrabel, ett privat företag, och SPE, ett offentligt företag. Dessa två företag sköter överföringen genom ett gemensamt nät (CPTE-GECOLI). Distributionen sköts i regel av kommunerna och Electrabel.

Aktuell avregleringssituation: Lagstiftningsförfarandet har ännu inte inletts. Belgien åtnjuter en extra införlivandefrist på ett år. På finansministerns begäran har styrkommittén för el och gas avgivit sitt yttrande om genomförandet av direktivet.

Danmark

Elsystemets struktur: Den danska elförsörjningsbranschen består av två vertikalt integrerade system som separeras av Stora Bält. De två systemen är inte sammanlänkade. Den västra delen är länkad till Norge, Sverige och Tyskland medan den östra delen är länkad till Sverige och Tyskland. Det finns cirka 100 distributionsföretag som äger de 8 produktionsföretagen. Det finns två huvudnätoperatörer, Eltra i västra Danmark och Elkraft i östra Danmark.

Aktuell avregleringssituation: Ett ändringsförslag till rättsakten om elförsörjning antogs i maj 1996 och trädde i kraft den 1.1.1998. Enligt prognoserna skall man hösten 1998 lägga fram ett förslag till den nödvändiga lagstiftning som ännu saknas för att direktivet skall kunna införlivas. **Produktion:** Tillståndsförfarandet. **Kärnkraftsanläggningar och kolbaserade anläggningar** får inte tillstånd av miljöskäl. **Nättillträde:** Förhandlat tredje mans tillträde. **Berättigade kunder:** Industriella konsumenter med en årskonsumtion över 100 GWh och distributionsföretag med en årsförsäljning som överskrider 100 GWh. Detta motsvarar en öppning på 90 % av marknaden.

Finland

Elsystemets struktur: Det finländska systemet domineras av det statligt ägda företaget IVO och det privatägda PVO. Dessa står för totalt 80 % av produktionen. Det nationella överföringsnätet ägs av FinGrid. Det finns omkring 115 distributörer (lokala och regionala).

Aktuell avregleringssituation: Från och med den 1 juni 1995 är elsektorn i Finland avreglerad. **Produktion:** Tillståndsförfarandet. Det finns ingen central inmatningsordning och balansen mellan tillgång och efterfrågan garanteras genom avtal mellan producenter och distributörer. **Nättillträde:** Reglerat tredje mans tillträde. **Tarifferna** följer frimärkessystemet och är offentliga. **Berättigade kunder:** Alla kunder är berättigade. **Separation:** Huvudnätet ägs av FinGrid som är helt separerat från de övriga verksamheterna och som även har särredovisning. **Förnybara källor:** Det finns stödprogram för investeringar i vindturbiner och biomassadrivna små anläggningar för kombinerad kraftvärmeproduktion samt skattelättnader. Största delen av eldirektivets bestämmelser har redan inlemmats i de finländska förordningarna.

Frankrike

Elsystemets struktur: Elsektorn domineras av EDF som står för 95 % av produktions- och distributionsverksamheten och all överföring.

Aktuell avregleringssituation: Har inte ännu fastställts. En omfattande debatt har inletts med en "vitbok" om organisationen av elsystemet, där alla berörda parter kan lämna sina synpunkter om de huvudalternativ direktivet innehåller.

Tyskland

Elsystemets struktur: Den tyska elbranschen består av nästan 1 000 företag. Högspänningsnätet innefattar 9 överregionala överföringsföretag som även kontrollerar största delen av produktionen inom sina områden. Efter den tyska återföreningen skapades VEAG, ett integrerat produktions- och överföringsföretag för östra Tyskland. Varje regional och kommunal distributionssystemoperatör har ansvaret för att leda och övervaka poolerna och belastningen inom sitt område.

Aktuell avregleringssituation: Energilagen har redan antagits av Bundestag (parlamentet) och diskuteras för närvarande i Bundesrat (senaten). **Produktion:** Tillståndsförfarandet. **Nättillträde:** Förhandlat tredje mans tillträde på överföringsnivå. På distributionsnivån (kommunal nivå) kan distributionsföretagen välja mellan tredje mans tillträde eller ensamköparsystemet med inköpsskyldighet till införlivandefristens slut (2005). **Berättigade kunder:** Ingen tröskel. Alla slutkonsumenter och distributörer är berättigade. **Förnybara källor:** Inmatningsgaranti till ett garanterat minimipris. **Inhemska källor:** Skydd av östtyskt brunkol för alla östtyska Länder till och med 2003. **Separation:** Man har förutsett särredovisning, separerad ledning och övervakning av överföringssystemoperatörerna och separerad information för potentiella ensamköpare.

Grekland

Elsystemets struktur: Det offentliga energiföretaget Public Power Corporation (PPC) fungerar som ett statsmonopol och kontrollerar praktiskt taget all produktion, överföring och distribution av energi i Grekland. Det enda undantaget gäller kraftproduktion i mindre anläggningar av oberoende kraftproducenter och produktion för eget bruk med utnyttjande av förnyelsebara energikällor (och bara i undantagsfall traditionella bränslen). Emellertid skall all kraft som är producerad av de enbart kraftproducerande bolagen och överskottet från egenproducenterna överlämnas exklusivt till PPC.

Aktuell avregleringssituation: Grekland har redan anmält en extra införlivandefrist och planen för avreglering av elsektorn har inte ännu fastställts.

Italien

Elsystemets struktur: ENEL har monopol på produktion, överföring och distribution av el samt på import och export, med några få undantag: lokala företag deltar i eldistributionen, egenproducenter av el (Edison m.fl.) producerar el för egen konsumtion eller för försäljning till företag inom samma grupp. Produktionen från förnybara källor och kombinerad kraftvärmeproduktion är avreglerad men den producerade elektriciteten måste säljas till ENEL.

Aktuell avregleringssituation: Italien har inte ännu fastslagit planerna för direktivets införlivande.

Irland

Elsystemets struktur: Elsektorn domineras av Electricity Supply Board (ESB) som är ett vertikalt integrerat företag som bedriver verksamhet inom produktion, överföring och distribution av el. Sedan 1994 har regeringen initierat ett antal upphandlingar för alternativa energikällor omfattande 263 MW och för torv till en storlek av 120 MW, vilket motsvarar ca 10% av den installerade kapaciteten. Dock är huvuddelen av dessa ännu inte byggda.

Aktuell avregleringssituation: Irland har redan anmält en extra införlivandefrist på ett år. Det formella lagstiftningsförfarandet skall enligt planerna inledas i slutet av 1998 och har ännu inte fastställts.

Luxemburg

Elsystemets struktur: I Luxemburg är elsystemet nästan helt beroende av importerad el. Systemet har två separata nät som opereras av Cegelec, ett offentligt företag, och Sotel, ett privat företag som bara levererar till stora industriella konsumenter.

Aktuell avregleringssituation: Förslaget till lagstiftningsram omfattats ännu inte av ett politiskt beslut. De relevanta lagarna och förordningarna träder i kraft i början av 1999. Det förväntas att följande grundläggande synsätt kommer att användas: **Produktion:** Anbudsförfarandet parallellt med tillståndsförfarandet för mindre producenter. **Nättillträde:** Har ännu inte fastställts. **Marknadsöppning:** Kunder som förbrukar 100 GWh, vilket utgör 40 % av den totala elkonsumtionen.

Nederländerna

Elsystemets struktur: Det finns för närvarande 33 distributionsföretag som äger de fyra företag som producerar el i Nederländerna. Dessa fyra företag äger SEP, ägare och operatör av överföringsnätet.

Aktuell avregleringssituation: Parlamentet röstar om lagen den 18 mars och den träder i kraft den 1 januari 1999. Huvudlinjerna är följande:

Produktion: Inga specifika tillstånd. Alla har tillstånd att bygga en elproduktionsanläggning så länge som miljö- och säkerhetskraven uppfylls. **Överföring:** De företag som sysslar med överföring och distribution av el är juridiskt separerade från produktions- och försörjningsverksamhet. **Nättillträde:** Reglerat tredje mans tillträde. **Marknadsöppning:** 32 % år 1998, alla konsumenter år 2008. **Förnybara källor:** Minst 5 % av den elektricitet som konsumenterna köper måste härröra från förnybara källor. Myndigheterna ger ut gröna certifikat för producenter som använder förnybara källor (även utländska). Dessa gröna certifikat säljs till konsumenterna för att dessa skall kunna visa att de uppfyller köpkravet på 5 %. **Skyldigheten att erbjuda allmännyttiga tjänster:** Captivekonsumenter försörjs till maximipris som bestäms av den behöriga myndigheten. Lagen innehåller också en "jämviktsklausul" (ömsesidighet).

Portugal

Elsystemets struktur: Det nationella elsystemet är uppdelat i två undersystem: det offentliga systemet (SEP) och det oberoende systemet (SEI). Överföringen sköts av ett oberoende företag.

Aktuell avregleringssituation: I det offentliga systemet är produktion, överföring och distribution sammankopplade genom långtidsavtal. Kunderna åtnjuter en enhetlig tariff. Det oberoende systemet innefattar en liten produktion (vatten, förnybara källor) och oberoende producenter som försörjer berättigade kunder. **Produktion:** I SEP används anbudsförfarandet, i SEI används tillståndsförfarandet. **Nättillträde:** Reglerat tredje mans tillträde. **Berättigade kunder:** Enligt portugisisk lag är konsumenter med en årsförbrukning på 100 GWh redan berättigade samt deras distributörer med en volym som motsvarar 8 % av dessa konsumenters förbrukning. Bestämmelserna i anslutning till direktivets införlivande kommer att tillåta användningen av tredje mans tillträde. Den egentliga marknadsöppningen kommer att ske senast i mitten av 1998. Tröskeln för slutkunder sänks till 40 GWh i avsikt att uppnå den nivå som direktivet kräver.

Spanien

Elsystemets struktur: Produktionsmarknaden domineras av Endesa, ett statligt ägt företag som enligt planerna skall privatiseras senast 1999, och två privata företag,

Iberdrola och Union Fenosa. Inom överföringssektorn är Redesa det dominerande företaget. Inom distributionssektorn står Endesagruppen för 43 % av distributionen, Iberdrola för 35 % och Union Fenosa för 14 %.

Aktuell avregleringssituation: Den lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1998 innebär en liberalisering som går längre än minimikraven i eldirektivet. Den nya strukturen baseras på en spotmarknad i kombination med reglerat tredje mans tillträde. Överföringssystemets operatör, Red Electrica, är oberoende även vad gäller ägande, eftersom ingen enskild aktieägare får äga mer än 10 %. **Produktion:** Tillståndsförfarandet. Inom produktionsmarknaden kommer det att finnas ett poolsystem som omfattas av alla producenter. Egenproducenter kan överlåta sin tilläggsproduktion till poolen efter att de har försörjt sina dotterbolag. **Nättillträde:** Reglerat tredje mans tillträde. **Berättigade kunder:** Från och med januari 1998 är konsumenter med en årskonsumtion på 15 GWh berättigade. Dessa representerar cirka 30 % av den totala elkonsumtionen. Den 1 januari år 2000 kommer berättigandetröskeln att sänkas till 9 GWh, år 2002 till 5 GWh, år 2004 till 1 GWh, och från och med 2007 är alla konsumenter berättigade. **Förnybara källor:** Det kommer att finnas en stödmekanism som innebär krav på köp av el som härrör från förnybara källor och kombinerad kraftvärmeproduktion.

Sverige

Elsystemets struktur: Det finns omkring 300 produktionsföretag och åtta av dem står för 95 % av produktionen. Det största företaget är det statsägda Vattenfall AB, som har en marknadsandel på 50 %. Det näst största företaget är Sydkraft, med en marknadsandel på 20 %. Distributionen sköts av kommunalt ägda företag (omkring 270). Huvudnätet ägs av staten och sköts av Svenska Kraftnät, som är statligt.

Aktuell avregleringssituation: Från och med den 1 januari 1996 har Sverige en avreglerad marknad. Alla konsumenter anses vara berättigade. Idag levereras 75–80 % av elektriciteten till kunderna på grundval av direkta avtal med producenterna. Den återstående andelen på 20–25% försörjs via spotmarknaden. **Produktion:** Tillståndsförfarandet. **Nättillträde:** Reglerat tredje mans tillträde. En frimärkesmetod tillämpas för beräkning av överföringstarifferna. Sverige har ingen central inmatningsordning och balansen mellan tillgång och efterfrågan garanteras av spotmarknaden vid Nord Pool. **Separation:** Svenska Kraftnät, systemoperatören, ingår i en separat juridisk enhet och deltar inte i produktionen och distributionen av el. **Förnybara källor:** Förnybara källor stöds genom investeringsstöd och genom skattesystemet. Distributörerna är också skyldiga att köpa el från små producenter. Huvuddelen av eldirektivets bestämmelser har redan införts.

Förenade kungariket

Elsystemets struktur: Det finns tre stora producenter på produktionsmarknaden (National Power, Power Gen och British Energy) med ett stadigt ökande antal oberoende energiproducenter. Tolv regionala elföretag äger distributionsnätet. Beträffande överföringssystemet sköts överföringsnätet och spotmarknaden av en oberoende nätoperatör och ett nationellt nätföretag.

Aktuell avregleringssituation: Elsystemet i England och Wales omstrukturerades under 1990 och 1991. **Produktion:** Tillståndsförfarandet för produktionskapacitet. **Nättillträde:** En elpool med reglerat tredje mans tillträde. Poolen är en spotmarknad som samordnar produktionsanbud och den uppskattade efterfrågan på halvtimmesbasis en dag i förväg. Alla producenter säljer endast via poolen. Slutkonsumenterna kan bara

välja mellan leverantörer på distributionsnivån genom ett system för reglerat tredje mans tillträde. Därför konkurrerar de 12 regionala elföretagen som äger distributionsnätet med varandra och samtidigt med de övriga försörjningsföretagen. **Berättigade kunder:** Den nuvarande tröskeln ligger på 100 kWh, vilket innebär en marknadsöppning på cirka 42 %. Sedan början av 1998 har denna tröskel stegvis avvecklats och detta leder till att marknaden kommer att vara helt öppen i slutet av året. **Separation:** Det brittiska systemet har varit juridiskt helt separerat sedan 1990. **Förnybara källor:** Distributörerna är skyldiga att köpa från producenter som använder förnybara källor. En avgift på elförbrukningen till förmån för icke-fossila bränslen skall finansiera kostnaden.

Gemensam ståndpunkt om naturgas

Rådet uppnådde den 12 februari en gemensam ståndpunkt i fråga om den inre marknaden för naturgas. I nästa steg yttrar sig Europaparlamentet om den gemensamma ståndpunkten och man hoppas att direktivet skall kunna antas under den första halvan av detta år. Förslaget till direktiv innehåller gemensamma regler för överföring, distribution, leverans och lagring av naturgas. Syftet med direktivet är att garantera konkurrensen inom naturgassektorn, skapa högre effektivitet, garantera större öppenhet, förstärka försörjningstryggheten och tillhandahålla lika tillträde för alla berättigade kunder till denna sektor. Den gemensamma ståndpunktens huvudsakliga punkter är följande:

Öppning av marknaden:

Naturgasmarknaden kommer att öppnas för konkurrens gradvis över en tioårsperiod genom ett system som innehåller en kombination av kvalitativa och kvantitativa kriterier. Tillämpningen av kvalitativa kriterier innebär att man fastställer en tröskel för att bestämma vilka industriella konsumenter som skall vara berättigade. Denna tröskel sätts till en början på 25 miljoner kubikmeter för att sedan sänkas till 15 miljoner efter fem år och 5 miljoner efter tio år. Dessutom kommer alla elproducenter att anses vara berättigade oavsett årskonsumtion. Medlemsstaterna får dock, för att trygga balansen på sina elmarknader, införa en berättigandetröskel för producenter av kombinerad värme och kraft, en tröskel som inte får vara högre än den tröskel som gäller för andra kunder.

Kvantitativa kriterier kommer också att tillämpas, med en obligatorisk minimiprocentandel för marknadsöppningen i medlemsstaterna. Minimigränsen blir till en början 20 % och höjs sedan till 28 % och 33 % efter fem respektive tio år. För att kunna ta hänsyn till eventuella obalanser vad gäller graden av marknadsöppning, på grund av olika gasmarknadsstrukturer, får medlemsstaterna sänka marknadsöppningsandelen förutsatt att denna, efter tillämpning av det kvalitativa kriteriet, är högre än 30 %, 38 % och 43 % under det första, andra respektive tredje steget. Utöver detta kommer distributörer, om de inte redan anses vara berättigade, att vara berättigade till leverans av gas till kunder som är berättigade.

Konstruktion och drift av naturgasanläggningar: För konstruktion och drift av naturgasanläggningar beviljar medlemsstaterna tillstånd enligt objektiva, öppna och icke-diskriminerande kriterier som bör vara offentliga. Om en sökande förvägras

tillstånd skall orsaken meddelas till den sökande och till kommissionen, och sökandena bör ha tillgång till förfaranden för lösande av tvister.

Tillträde till systemet: Naturgasföretagen och de berättigade kunderna kommer att ha tillträde till systemet för att sluta leveransavtal med varandra under objektiva och icke-diskriminerande villkor. Här kan medlemsstaterna välja antingen förhandlat eller reglerat tredje mans tillträde eller båda.

- När förhandlat tredje mans tillträde används förhandlar naturgasföretagen och de berättigade kunderna om tillträde till systemet med de relevanta naturgasföretagen för att sluta leveransavtal. Naturgasföretagen bör årligen offentliggöra de grundläggande kommersiella villkoren som gäller för användningen av nätet.
- Medlemsstater som väljer reglerat tredje mans tillträde skall vidta de nödvändiga åtgärderna för att ge naturgasföretagen och de berättigade kunderna rätt till tillträde till systemet på grundval av offentliggjorda tariffer.

Medlemsstaterna skall se till att inget överförings-, lagrings- eller distributionsföretag eller LNG-företag (flytande naturgas) diskriminerar systemanvändare eller missbrukar information som erhållits från tredje man när det gäller förhandling om tillträde till systemet.

Särredovisning samt insyn och öppenhet i bokföringen:

Integrerade företag är skyldiga att separera den interna redovisningen gällande verksamheten kring överföring, distribution och lagring.

Skyldigheten att erbjuda allmännyttiga tjänster: Medlemsstaterna får, med hänvisning till det allmänna ekonomiska intresset, ålägga naturgasföretagen skyldigheten att erbjuda allmännyttiga tjänster. Dessa tjänster skall vara objektiva, öppna och icke-diskriminerande, kontrollerbara och offentliga och skall falla inom en av de fem kategorierna trygghet, regelbundenhet, kvalitet och pris på leveranser samt miljöskydd. Dessa skyldigheter skall anmälas till kommissionen och skall alltid uppfylla kraven i artikel 90 i fördraget, enligt vilka företag som anförtrotts att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse eller som har karaktären av fiskala monopol skall vara underkastade reglerna i fördraget, särskilt konkurrensreglerna, i den mån tillämpningen av dessa regler inte hindrar att de särskilda uppgifter som tilldelats dem fullgörs.

Undantag:

Kapitel VII innehåller ett antal specifika bestämmelser gällande undantag för direktivets tillämpning. Avsikten med dessa undantag är att i vissa fall garantera ett specifikt skydd, t.ex. för naturgasföretag med specifika ekonomiska och finansiella svårigheter som härrör från "take-or-pay"-åtaganden eller i medlemsstater där gas nyligen har börjat användas och det finns behov att återbetala stora investeringar (nya marknader). I det första fallet beviljas undantagen från fall till fall, och kommissionen kommer att ha en avgörande roll, medan undantagen i det andra fallet automatiskt löper ut tio år efter den första leveransen av naturgas.

Slutsatser

Är framstegen tillräckliga?

Avregleringen av el- och gasmarknaderna har startat en process som inbegriper strukturell förändring. I fråga om eldirektivet avreglerade en del medlemsstater sina

marknader redan innan direktivet antogs, t.ex. Förenade kungariket, Sverige och Finland. Andra medlemsstater inledde diskussionen om de nödvändiga förändringarna först efter det att direktivet hade antagits. Till dem hör vissa medlemsstater som avser att öppna sina marknader tämligen snabbt och som redan har infört lagstiftning, t.ex. Nederländerna, Spanien och Tyskland, och andra som inte har kommit så långt i lagstiftningsprocessen. Det är dock klart, trots skillnaderna i de framsteg som medlemsstaterna hittills har gjort när det gäller lagstiftningsförfarandet för eldirektivets införlivande, att en omstrukturering av elsektorn i avsikt att uppfylla direktivets bestämmelser finns på dagordningen i alla medlemsstater. Eftersom det i direktivet finns flera alternativ för hur marknaden kan organiseras krävs en översyn för att garantera ett nöjaktigt resultat. Kommissionen har därför nära följt direktivets införlivande i nationell lagstiftning, både genom bilaterala möten med medlemsstaterna och inom ramen för den uppföljningsgrupp som möts två gånger per år med målet att förebygga inkonsekvenser och garantera ett sammanhängande införlivande av direktivet. Det bör därför i detta sammanhang understrykas att det, trots medlemsstaternas svårigheter under införlivandefristen, inte finns några som helst indikationer på att ett sammanhängande införlivande av direktivet inte kan garanteras inom den tidsrymd som anges i direktivet. Samma tillvägagångssätt kommer att användas för gas när direktivet antas.

Kompletterande och uppföljande åtgärder

Antagandet av eldirektivet och den gemensamma ståndpunkten om gasförslaget är inte det yttersta syftet. I eldirektivet finns därför en klausul som ålägger kommissionen att i sinom tid utvärdera direktivet mot bakgrund av erfarenheterna så att ytterligare åtgärder kan träda i kraft år 2006. Detsamma förväntas gälla för gas om tio år, efter det att direktivet har antagits slutgiltigt. Kommissionen kommer därför att överväga nya förslag för öppnande av marknaderna. Under tiden är det viktigt att övervaka tillämpningen av eldirektivet i syfte att garantera att den inre marknaden fungerar på rätt sätt, för att kontrollera att olika system för nättillträde resulterar i ett jämförbart öppnande av marknaderna, att de planerade förfarandena för ny produktionskapacitet garanterar etableringsfriheten, för att garantera sund konkurrens och för att kontrollera att de gällande lagstiftnings- och skiljedomsförfarandena effektivt garanterar likvärdiga förutsättningar. Av denna anledning måste både medlemsstaterna och kommissionen göra betydande insatser för att se till att konkurrensen är rättvis. Kommissionen kommer att se till att konkurrensregler införs för att undvika att tillgången till marknader blockeras och att stark marknadsställning missbrukas. Politiken vad gäller sammanslagningar måste också föras med uppmärksamhet på dynamiken i den liberalisering som nu genomförs. Dessutom måste åtgärder vidtas mot otillåtet stöd.

Samtidigt måste öppnandet av de nationella energimarknaderna kompletteras med åtgärder för att garantera en sund konkurrens: dessa inbegriper harmonisering inom området tekniska standarder och trygghetsstandarder och harmonisering i fråga om miljöskydd. Öppnandet av marknaderna kommer dock att ske progressivt, och därför kan också harmoniseringen vara progressiv och genomföras parallellt. Eldirektivet innehåller i alla händelser bestämmelser om en årlig rapport om harmoniseringskraven. Den första rapporten koncentrerar sig på behandlingen av förnybara energikällor inom den inre elmarknaden. En undersökning av befintliga och planerade stödprogram för

förnybara källor bör genomföras i alla medlemsstater innan man fastställer vilka bestämmelser som eventuellt skall tas med i ett direktiv för harmonisering inom detta område.

Dessutom är utvecklingen av de transeuropeiska näten en absolut förutsättning för att den gemensamma marknaden skall fungera på ett balanserat sätt. En tillräcklig infrastruktur är en nödvändig förutsättning för överföring av energi inom en integrerad inre marknad och ökar också försörjningstryggheten.

Slutligen är det mycket viktigt att man gör en ingående undersökning av de sociala följderna av de nya marknadsreglerna och den ökade konkurrensen. Kommissionen är bekymrad med tanke på vilka följder avregleringen av el- och gassektorerna har för sysselsättningen i Europeiska unionen. Kommissionen planerar därför att påbörja en studie om avregleringens följder för sysselsättningen och noggrant undersöka vilka kompletterande åtgärder och program som kan behövas som stöd för att återanställning skall kunna ske.

ISSN 1024-4506

KOM(98) 212 slutlig

DOKUMENT

SV

12 10 15

Katalognummer : CB-CO-98-227-SV-C

ISBN 92-78-33058-2

Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer

L-2985 Luxemburg